

*Язловецький Д. Я.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 183 «Технології захисту навколишнього середовища»
Науковий керівник: Валерко Р. А.,
к.с.-г.н., доцент кафедри екології та природоохоронних технологій
Державний університет "Житомирська політехніка",
tzns40m_yadya@student.ztu.edu.ua*

СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Полтавська область розташована в центральній частині України та займає важливе місце в економіці країни завдяки своїм природним ресурсам і сільськогосподарському потенціалу. Однак інтенсивна господарська діяльність у регіоні негативно впливає на стан навколишнього природного середовища, що спричиняє серйозні екологічні проблеми. Ці проблеми впливають на якість життя населення та потребують ефективних заходів для їхнього вирішення. Стан навколишнього природного середовища в області залишається відносно стабільним і доволі прийнятним. Разом з тим, потребують вирішення основні екологічні проблеми області.

Однією з найактуальніших екологічних проблем Полтавської області є забруднення атмосферного повітря. Основними джерелами викидів є промислові підприємства, транспорт, а також сільськогосподарська діяльність. Зокрема, в області розташовані підприємства, що виробляють добрива, хімічні сполуки, а також переробляють нафту й природний газ. Під час їхньої роботи в атмосферу виділяються оксиди азоту, вуглецю та сірки, аміак, а також важкі метали, що значно погіршують якість повітря. Забруднення спричиняє розвиток респіраторних захворювань серед місцевого населення, особливо в містах, де концентрація промислових об'єктів є найбільшою.

Полтавська область багата на річки, найважливіші з яких – Ворскла, Псел, Сула та Дніпро. Однак стан цих водних об'єктів є загрозливим через скиди промислових і побутових стічних вод, а також нераціональне використання водних ресурсів у сільському господарстві. Основними забруднювачами є сільськогосподарські підприємства, які використовують хімічні добрива та пестициди. Ці речовини змиваються з полів і потрапляють у річки, спричиняючи евтрофікацію води, що призводить до масового розмноження водоростей і зниження рівня кисню у воді. Це явище негативно впливає на водну флору та фауну, зокрема на рибні запаси, що також має економічні наслідки для рибальства.

Одною з проблем обласного рівня є впродовж багатьох років руйнування берегової лінії Кременчуцького водосховища внаслідок водної абразії є однією з ключових проблем. За період експлуатації водосховища внаслідок вітрохвильового навантаження та різких змін рівнів води майже по всій довжині берегової лінії відбувся більш або менш значний розмив і утворення пологих підводних мілин або крутих обривистих берегових уступів. Найбільшого руйнування зазнають береги поблизу населених пунктів Васьківка, Пронозівка, Мозоліївка, Градицьк та Максимівка Кременчуцького району. Берегообвалення захвачує рільні землі, лісозахисні насадження, присадибні ділянки, створюється загроза руйнування житлових будинків та підсобних будівель в цих населених пунктах. Внаслідок переформування берегів вже втрачено більше 800 гектарів земельних угідь. За рік втрачається 3 – 4 м берегової лінії, а на окремих ділянках – до 7 м. В межах Полтавської області близько 47 кілометрів берегів Кременчуцького водосховища піддані водній абразії. Для завершення укріплення берегової лінії Кременчуцького водосховища в с. Мозоліївка Кременчуцького району необхідно виділити 38,200 тис. грн з Фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області у 2024 році.

Проблеми міст обласного значення: сезонне погіршення якості поверхневих вод в районі водозабору м. Кременчук: через інтенсивне обвалення берегів Кременчуцького водосховища створюються нові мілководдя, на яких у спекотну погоду відбуваються природнотехногенні процеси, що призводить до забруднення води у водоймі та інших небажаних явищ. У районі водозабору м. Кременчук сезонні відхилення (рівень кисню знижується, вміст марганцю підвищується) спостерігаються у літні місяці при високих температурах повітря та швидкостях вітру до 2 м/хв. у глибинних пробах води (забірний оголовок розташований на дні Кременчуцького водосховища на глибині майже 14 м). Єдиним джерелом питного водопостачання для населення м. Кременчук є Кременчуцьке водосховище. Літній період дуже складний для системи водопостачання міста, протягом якого якість питної води має граничні показники. Зазначене безпосередньо пов'язано з погіршенням якості води у Кременчуцькому водосховищі. Проблему також необхідно вирішувати на загальнодержавному рівні: потрібна розробка комплексних загальнодержавних заходів для попередження фактів періодичного погіршення якості води Кременчуцького водосховища та ведення постійного моніторингу (за допомогою автоматизованих постів спостереження) якості поверхневих вод зі своєчасним прийняттям управлінських рішень.

Значної шкоди земельним ресурсам завдають ПрАТ «Полтавський гірничозбагачувальний комбінат», ТОВ «Єрстівський гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат», ПАТ «Укртатнафта» Регіональна доповідь 2023 Департамент екології та природних ресурсів 77 (нафтопереробний завод) – внаслідок специфіки технології виробництва, з підприємств енергетичного комплексу – Кременчуцька ГЕС, – водами Кременчуцького водосховища інтенсивно розмивається берег на території Кременчуцького району.

Сільське господарство є однією з основних галузей економіки Полтавської області, однак інтенсивне землеробство спричиняє деградацію ґрунтів. Застосування мінеральних добрив та пестицидів призводить до накопичення токсичних речовин у ґрунтах, а також до зниження їхньої родючості. Крім того, в області спостерігається ерозія ґрунтів, особливо в районах з інтенсивним землеробством. Це не лише знижує продуктивність сільського господарства, але й збільшує ризик забруднення річок, оскільки ерозійні процеси сприяють змиву ґрунтів у водні об'єкти.

Проблеми, вирішення яких не вимагає залучення значних матеріальних (фінансових) ресурсів: у Полтавській області розорано майже 62% території, більше, ніж в середньому по Україні (близько 55 %). З метою зменшення виснаження орних земель та збереження родючого шару ґрунту, сільськогосподарським підприємствам необхідно ретельно дотримуватися сівозмін під час вирощування сільськогосподарських культур (особливо стосується соняшнику, кукурудзи, рапсу, тощо).

Для вирішення проблеми необхідно впроваджувати заходи для відновлення ґрунтового покриву, включаючи зміну методів обробки земель, зменшення використання хімічних засобів та застосування органічних добрив. Важливим є також розвиток технологій для запобігання ерозії ґрунтів.

Однією з ключових проблем Полтавської області є утилізація побутових та промислових відходів. Багато звалищ не відповідають екологічним стандартам, що спричиняє забруднення ґрунтів і підземних вод, особливо на старих і нелегальних полігонах. Рівень переробки відходів у регіоні залишається низьким, що вимагає впровадження сучасних технологій для сортування, переробки та утилізації відходів. Без відповідних заходів накопичення сміття може призвести до серйозних екологічних та санітарних проблем. Станом на початок поточного року, налічувалось близько 523 сміттєзвалищ, загальною площею, при цьому паспортизовано лише 85 (близько 16%), тобто 438 сміттєзвалищ є несанкціонованими. Станом на початок року на паспортизованих (офіційних) сміттєзвалищах накопичилось близько 10 млн т побутових відходів. Кількість відходів (побутового сміття) на несанкціонованих сміттєзвалищах – невідома. Несанкціоновані (стихийні) сміттєзвалища у більшості випадків з'являються поблизу населених пунктів, на узбіччях доріг, поблизу сільськогосподарських угідь, на берегах річок, озер та ставків, у лісах та лісосмугах, по схилах балок, у ярах тощо і становлять велику небезпеку для життя та здоров'я людей, стану довкілля та окремих його компонентів.

Полтавська область має значні лісові масиви, що виконують важливу екологічну функцію – вони є середовищем існування для багатьох видів рослин і тварин, а також забезпечують регулювання водного балансу й зниження ерозії. Проте, через вирубку лісів і браконьєрство біорізноманіття регіону опиняється під загрозою. Порушення екологічної рівноваги призводить до зникнення рідкісних видів флори та фауни, що негативно впливає на екосистему в цілому.

Вирішення екологічних проблем Полтавської області потребує комплексного підходу, що включає посилення контролю за діяльністю промислових підприємств, впровадження екологічно безпечних технологій у сільському господарстві, а також розвиток системи утилізації відходів. Важливим кроком є екологічна освіта населення, спрямована на підвищення рівня усвідомлення важливості збереження природних ресурсів та необхідності зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище.

Також слід продовжувати здійснювати моніторинг екологічного стану регіону, розробляти та впроваджувати програми для зниження забруднення повітря, води та ґрунтів. Лише за умов реалізації ефективних екологічних заходів Полтавська область зможе зберегти свої природні багатства та забезпечити здорове середовище для наступних поколінь.

Список використаної літератури

1. Valerko R., Herasymchuk L., Patseva I., Gnatuk B. Assessment of the ecological state of rural settlements by indicators of drinking water quality in the context of sustainable development. *Journal Environmental Problems*. 2024. № 9(1). P. 28-34
2. Герасимчук Л.О., Пацева І.Г., Валерко Р.А., Малиновська В.В., Луньова О.В. Державний нагляд за дотриманням вимог природоохоронного законодавства на території Житомирської та Рівненської областей. *Екологічні науки*. 2024. Вип. 1(52), Т.2. С. 146-150.
3. Валерко Р.А., Герасимчук Л.О., Пацева І.Г., Устименко В.І., Шацило Є.Г. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між захворюваністю населення та якістю питної води джерел нецентралізованого водопостачання. *Екологічні науки*. 2024. Вип. 1 (52), Т.2. С. 23-28. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2024.eco.1-52.2.4>
4. Valerko R., Herasymchuk L., Patseva I., Pokshevnytska T., Lukianova V. Environmental safety of drinking water supply in rural settlement areas. *Екологічні науки*. 2023. №6(51). С. 33-38. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2023.eco.6-51.5>